

Rozanov *Dosztojevszkij – A Nagy Inkvizítor legendája* című filozófiai esszéje szuggesztív alkotás, amelyben a bölcsele az irodalomkritikai elemző megközelítésen túllépve, saját filozófiai elképzeléseit tárja az olvasó elé. A műhöz írt utószóban az orosz filozófiai esszé kiváló fordítója, Patkós Éva a vallásbölcsele jegyzeteit olyan ismeretekkel egészítette ki, amelyek a magyar olvasót segítik a szöveg befogadásában, ráirányítva a figyelmet az életmű egészére. Ezáltal válik átélhetővé a rozanovi narráció legfőbb sajátossága, a közvetlenség, amely az olvasót is – Aprisko megfogalmazásával élve – „intim társalgásra” készítheti az Istennel. [*Osiris*]

KÁDÁR ANNA KATALIN

Marosán Tihamér rejtelsei

VINCZE FERENC ÉS CSILLAG ISTVÁN: *AHOL A HEGYI HÓDOK*

Csillag István képzőművész, grafikus, könyvillusztrátor, képregényrajzoló és Vincze Ferenc író, irodalomtörténész, képregénykutató és képregényíró kötetének alapját azok a közösen alkotott képregényeik adják, amelyek a kolozsvári *Helikon* irodalmi folyóiratban jelentek meg 2015 óta, és amelyek pár évvel később egy kolozsvári és egy pécsi kiállítás anyagát is képezték.

A két sorba rendezett, soronként három-négy képkockát tartalmazó, többnyire poénra kihegyezett elbeszélések népszerű komikus képregényes sajtóműfajokat idéznek: terjedelmileg az észak-amerikai eredetű comics strip és francia-belga egyoldalas geg között vannak, hasonlóan némely, a nyomtatott sajtóban megjelent klasszikus holland vagy német nyelvű komikus sorozathoz [például a hajdani Quick hírmagazin komikus bűnügyi sorozatához, a *Nick Knatterton* detektívképregényhez].

Az *Ahol a hegyi hódok* alcíme e kétsoros alkotásokat egy népszerű sajtóműfajhoz is hozzákapcsolja, különösen az eredeti folyóiratközlés környezetében, „a vonal alatt”: a tárcához. A *Tárcaképregények* alcím egyszerre idéz fel egy magyar médiatörténetben is létező sajtóműfajt, illetve jelez kísérletet ennek a műfajnak az újrameghonosítására is. Már az *Új Idők* című „szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilapban” a két világháború között publikáló Mühlbeck Károly fejlécei is tekinthetők tárcaképregényeknek, de a kortárs frankofón képregény egyik legelismertebb rajzolójának, Riad Sattoufnak a tárcaképregény-sorozatai a satirikus *Charlie Hebdo*ban és a *L’Obs* hírmagazinban [korábban *Le Nouvel Observateur*] szintén a műfaj vitalitását jelzik.

A népszerű műfajok felidézése Vincze Ferenc és Csillag István könyvében ugyanakkor együtt jár egy olyan fokú vizuális és elbeszéléstechnikai összetettséggel, grafikai igényességgel és aprólékos, finom kidolgozással, amely inkább az elsősorban albummegjelenésre szánt rövidebb elbeszéléseket és az önéletrajzi graphic noveleket szokta jellemezni. Persze Mühlbeck Károly is gyűjteményes „lécalbumot” adott ki, és Riad Sattouf sem szalasztja el a könyves hordozón való megjelenés lehetőségeit, mégis, az *Ahol a hegyi hódok* talán leginkább a – különböző kontextusokban formátumnak, médiumnak és műfaj[csoport]nak is tekintett – grafikus

regény kortárs magyar irodalmi- és médiakultúrában való meghonosodásának folyamatában helyezhető el.

Ezt erősítheti az is, hogy annak a Szépirodalmi Figyelő Alapítványnak a specializált sorozatában jelent meg, amely eredeti és fordításpublikációk révén is alakítója ennek a kulturális elsajátításnak. Az észak-amerikai grafic novelek és a frankofón roman graphique-ok nemzetközi sikere nyomán az ezredforduló után két hullámban tettek kísérletet a grafikus regény megismertetésére és elfogadtatására a magyar könyvkultúrában. Először a 2000-es évek közepén, a magyar képregény (újra)intézményesülésének időszakában, majd a 2010-es évek második felétől kezdve. Ennek ellenére, akár a fordítások, akár a hazai alkotások számát nézzük, a magyar képregénykiadás még mindig elmarad számos közép-európai társához képest, és mindössze néhány olyan grafikus regény részesült jelentősebb fogadtatásban az irodalmi-kulturális folyóiratok részéről, amely jobban beilleszthetőnek tűnt az irodalmi folyóiratok profiljába. [Így lehetett ez közel két évtizede Art Spiegelman Holokauszt-képregényének, *A teljes Maus*nak a magyar fordítása és az utóbbi években Csepella Olivérnek az irodalmi mítoszokat megidéző *Nyugat+Zombik* című alkotása kapcsán is.] Éppen a *Szépirodalmi Figyelő* folyóirathoz kötődő kiadó látszik meghatározó szerepet vállalni abban, hogy a képregények, grafikus regények a magyar irodalmi és könyvkultúra részévé váljanak. A folyóirat képregényrovata, szakmai rendezvények, képregénytudományi könyvsorozat és főként képregénykiadások jelzik ezt a törekvést. A kiadó az utóbbi két évben több grafikus regény fordítását is megjelentette: az *Alois Nebel* cseh képregénytrilógiát [Jaroslav Rudiš és Jaromír Švejdlík alkotása], Anna Krztońtól a *Szedd össze magad* című pszichológiai regényt, továbbá Charles Burns klasszikusát, a *Fekete lyuk* című munkát. Ezek a kiadványok, valamint általában a grafikus regény meghonosításának immár második kísérlete fontos kérdést vet fel a magyar képregény és grafikus regény lehetséges jövőjével kapcsolatban. Magyar nyelvterületen, ahol a mindenkori kortárs világirodalom fordításának nemcsak évszázados, gazdag hagyománya, hanem jelenkori közönsége és számottevő piaca is van, miért ne lehetne érdeklődés akár a kortárs rajzolt regények fordításai mint a világirodalom egy izgalmas szelete iránt is? De nemcsak a képregénykulturális önértésünket segítő, új, régi-új és majdani lehetséges grafikus regényfordításokra érdemes figyelnünk, hanem az eredetileg magyar nyelven született képregényekre is.

Érdeemes ebből a perspektívából tekintenünk Vincze Ferenc és Csillag István könyvére. Az *Ahol a hegyi hódok* előzőekben már említett vizuális és elbeszéléstechnikai összetettségét mutatja többek között az is, ahogyan néhol meglepő perspektívaváltások szervezik az elbeszéléseket [olykor hódok és földönkívüliek váratlan szerepeltetésének árán is]. Ehhez kapcsolódóan nem egy alkotásban önhasonlóságok sűrítik a képregényt, kiválóan kiaknázva a vizuális elbeszélői megoldások, például a többes keret, a keretezés lehetőségeit. Ilyen a kötet borítóján is megidézett *Hegyi hódokon* [87.] kívül a fotóregényről szóló [69.] vagy a *Rajzoló és szövegíró* című darab is [134.], amely a képregényíró és a rajzoló együttműködését tematizálja, és a metaképregények, a képregényről szóló képregények közé tartozik. Perspektívaváltás, keretezés és önhasonlóság játszik össze *A jedi és az ő kis padavanja* című [54.], szerkesztőségi tematikájú, de földönkívülieket is szerepeltető képregényben is.

Az *Ahol a hegyi hódok* olvasható tárcaképregény-gyűjteményként és olyan grafikus regényként is, amely egyúttal tárcaregénynek is tekinthető. Az akár formátumra,

akár műfaj(csoport)ra vonatkoztatott grafikus regényszerűséget mutatja a könyves hordozón kívül a fejezetekre bontás, ugyanakkor a visszatérő szereplőkből, helyzetekből, motívumokból való építkezés. A kolozsvári Helikon folyóirat periodicitásához illeszkedő kétheti, rendszeres megjelenés lehetőséget kínált a sorozattá alakuláshoz, tematikus ismétlődések révén is az egyes képregénytárcák közti kapcsolódások kialakításához, és a regényszerű olvasást segítő kötetben ezek az ismétlődések tematikusan összekapcsolódó cselekményszálakká válnak.

A visszatérő szereplőknek tekinthető alakok közül markánsan kirajzolódik a költő-szerkesztő-egyetemi oktató Marosán Tihamér figurája. Nagyrészt az ő munkakapcsolatainak, valamint családi, baráti, szerelmi viszonyainak hálózatában képződnek meg a képregénytárcák azon mikroelbeszélései, amelyekből az egyes fejezetek és maga a kötet is építkezik. Vannak olyan visszatérő tematikus elemek és helyzetek, amelyek kedveznek a sorozatelv érvényesülésének és a tematikus összekapcsoltságnak. Mindenekelőtt a rejtélyes, ugyanakkor „kis úszásigényű, aprótestű hegyi hódok”, illetve hiányuk, korlátozott, nem mindenki számára hozzáférhető láthatóságuk, megtapasztalhatóságuk. Jellemző visszatérő helyszínek és helyzetek továbbá a szerkesztőség, az otthoni-vidéki környezet, az utazások, a nyaralás, az alkotói inspirációs problémák, a pedagógiai szituáció – vagy éppen a különböző férfiszerepek (apa, társ, szerető stb.) eljátszásának kísérletei, problémái és komikumai. Ez utóbbira utalnak címek is: például *Apának nehéz* [34.], *Egy férfi botlásai I-II.* [32., 70.] A férfiszerep-problematika hangsúlyos jelenléte közben az írott irodalom világa is megjelenik: szerkesztőségek, sőt, konkrétan a Helikon szerkesztősége is [133.], irodalmi tábor, irodalmi találkozók, könyvhét stb. A képregényes intézményrendszer egy-egy szelete is felvillan olykor: az utóbbira példa a frankofón bande dessinée és a japán eredetű manga magyarországi rajongóinak nemzedéki különbségeit megjelenítő képregénybörzés [*Műfaji problémák*, 92.] vagy a webcomicről szóló egyetemi órai [61.] jelenet. A viszonylagos tematikai szabadságot kínáló tárcaműfajból építkezés megenged az alkotóknak egy képregénytörténeti, metaképregényes tárcasorozatot [88–91.], és még a politikai közéletet illető reflexiót is (lásd például a *Katalán dilemma* vagy *A tragumúra természetrajza* című darabokat a 97–98. oldalakon).

Lehetséges volna egy olyan bemutatás is, amely az *Ahol a hegyi hódok* gazdag, „írott” irodalmi utalásrendszerére fókuszál. Hogyan viszonyulnak e tárcaképregények például Ady Endre, Bodor Ádám, Dsida Jenő, Jékely Zoltán, Jókai Mór, Tandori Dezső, Franz Kafka vagy éppen Johann Lippert szövegeihez, illetve e szerzői alakok mitológiaihoz? Miképpen hozhatók összefüggésbe Vincze Ferenc korábbi és későbbi, „írott” irodalmi elbeszélő szövegeivel, például a *Hegyi hódok tündöklése és bukása* című novelláskötettel vagy – éppen Marosán Tihamér huszonegyedik századi szindbádi, trivulziói, lukitsmilosi alakján keresztül – egyéb alkotásaival is? Ezúttal azonban a kötet jelentőségét főként grafikus irodalmi és képregény-kulturális szempontokat érvényesítve vizsgáltuk meg. Innen nézve jelentős könyvről van szó, amely megérdemli a figyelmet. (*Szépirodalmi Figyelő Alapítvány*)

MAKSA GYULA